

CONVORBIRI SOCIOLOGICE

Ioan Mărginean, la împlinirea vârstei de 60 de ani

Septimiu Chelcea : *Fugit irreparabile tempus.* Ca ieri erai student în prima serie de sociologi pregătiți la Facultatea de Filosofie (Secția de sociologie) a Universității din București. Acum, la 12 noiembrie împlinești 60 de ani. Mulți înainte ! Ești director adjunct la Institutul de Cercetare a Calității Vieții, profesor universitar și secretar științific al Consiliului de conducere a Facultății de Sociologie și Asistență Socială (Universitatea din București). Ai scris lucrări fundamentale în sociologie și numeroase studii și articole în revistele de specialitate din țară și din străinătate. Să discutăm despre drumul tău în viață și în profesie. Mai întâi, anii de ucenicie : ce profesori ți-au marcat formarea profesională ?

Ioan Mărginean : Îți mulțumesc pentru urare. Asemenea și ție, care ai fost cel mai aproape de noi în calitatea ta de asistent universitar în ultimii doi ani de studenție ai primei promoții de sociologi de după 1948 (atunci sociologia a fost eliminată din învățământ până în 1966, când s-a organizat primul concurs de admitere la nou-înființata Secție de sociologie și singura din țară, de altfel, la care te-ai referit).

Cât privește răspunsul la întrebarea ta, menționez că am intrat în facultate la vârsta la care ar fi trebuit să o absolvesc. Aveam o experiență de viață mai mare decât colegii mei „boboci” (am avut însă și colegi mai în vârstă decât mine și îi menționez aici pe inegalabilul Mitică Tuchilă și pe regretatul Traian Rus). Prin urmare, la vârsta de 22 de ani, după experiența de angajat nu

mai resimțeam nevoia unui model de urmat, fie el și un profesor. Și totuși, am avut profesori care m-au influențat puternic prin faima lor și/sau prin metodele didactice adoptate de ei, în sensul de a-mi imprima un comportament activ la cursuri și seminarii și, de ce să nu recunosc, să-mi aprecieze străduința. Este cazul profesorului și, mai târziu, academicianului Henri H. Stahl, în special în anul întâi, la cursul de *Metode și tehnici de cercetare sociologică*. Domnia sa ne solicita să elaborăm lucrări aplicative, proiecte pe care le comenta cu noi. Pentru o aplicație am fost menționat și am primit un studiu cu dedicație din partea profesorului. Era vorba despre textul comunicării ținute la Viena (1965), la al XII-lea Congres de Științe Istorice. Aplic și eu această metodă didactică, le dau cărți studenților care se remarcă la seminar, nu obișnuiesc să o fac cu dedicație. Ulterior nu am mai lucrat îndeaproape cu profesorul Henri H. Stahl, eu orientându-mă spre sociologia industrială. Am revenit însă la lucrările profesorului după terminarea facultății, în pregătirea pentru doctorat. Apreciez în mod deosebit lucrările sale metodologice și de istorie socială pe care continuu să le citez la cursurile ținute și în lucrările elaborate de mine. Profesorul Henri H. Stahl a fost primul care m-a influențat în formarea concepției mele despre sociologie ca știință socială globală (totală) cu înalte valențe integrative. Ulterior, am regăsit această concepție la mulți autori, începând cu Emile Durkheim și Școala sa. O consider a fi cea

mai adecvată rezolvare a problemei statutului sociologiei ca știință despre societate. O pleiadă de autori români au dezvoltat sau aplicat o astfel de concepție despre sociologie ca știință a „realității sociale” deosebit de complexă, ceea ce face și din sociologie o știință complexă (C.D. Gherea, D. Gusti, T. Vianu, P. Andrei, M. Constantinescu).

S.C. : Nu toți studenții de atunci îi sorbeau cuvintele la cursurile de-a dreptul fermecătoare pe care le-am urmat și eu când eram în anul al cincilea la Departamentul de Psihologie, deși ele erau destinate studenților de la Sociologie. Ca asistent universitar, l-am însoțit câțiva ani buni la ore. Îmi am și eu ca model de profesor-cărturar și excelent cercetător de teren pe academicianul Henri H. Stahl. Îmi reproșez că nu am stăruit mai mult în preajma lui, că am tăcut laș când în Catedra de sociologie i se administrau lecții de marxism de către secretarul de partid, *nomina odiosa*.

I.M. : Așa cum spuneam, pentru anul întâi am cele mai interesante amintiri. Cursul era tehnic. Ulterior, la alte discipline, am sesizat efortul pe care o făcea să includă în expunerile sale și referiri la marxism. Nu „sunau” deloc natural. Și eu am avut astfel de neplăceri când trebuia neapărat să găsesc un text de marxism și documente de partid pentru a le cita. Este cazul cărții *Măsurarea socială*, al cărei conținut mi l-am însușit integral din sociologia americană. În teza de doctorat și la publicarea ei (1982) am fost nevoit să introduc astfel de citate de serviciu. La o nouă publicare a textului voi scoate citatele respective și sunt sigur că nu li se va observa lipsa. Adesea includerea de texte din documentele de partid se nimerea ca „nuca în perete”. Asemenea „potriviri” îi caracterizau pe mulți dintre noi. Am avut însă profesori și colegi în ale căror cursuri și lucrări aceste referiri erau acasă. Ei erau profesioniști ai domeniului. Nu înseamnă că toate lucrările mele ar fi neafectate de referirile la documentele de

partid. Am în vedere studiile în domeniu mai mult sau mai puțin legate de transformările introduse în societatea românească de regimul comunist, cum sunt cele consacrate analizei structurii sociale, temă care m-a preocupat în mod deosebit de-a lungul întregii mele activități (a fost prima temă de cercetare la care am participat la Centrul de Sociologie), dar și altele referitoare la participarea socială și politică etc. Sunt bucuros că după 1989 am reușit să cercetez aceste teme fără constrângerile anterioare.

S.C. : *De mortuis nil nisi bene.*

I.M. : Influențe remarcabile asupra mea au avut profesori precum Gheorghe Enescu, cu care am avut trei ani cursuri și seminarii de logică. Dânsul combina rigurozitatea cunoștințelor cu discuțiile libere și stimularea creativității studenților. M-am bucurat de o apreciere deosebită din partea profesorului Gheorghe Enescu, ceea ce m-a determinat să particip la Cercul studențesc de logică. Consider că importanța logicii în sociologie este una esențială, deopotrivă pentru cercetarea concretă și pentru construcția teoretică.

S.C. : Este atât de importantă, încât astăzi logica nu se mai predă la Departamentul de sociologie... Cât despre profesorul Gheorghe Enescu, să-ți spun ceva: în prima sa lucrare, *Introducere în logica matematică* (1965), pe care a publicat-o după ce s-a întors cu doctoratul luat la Moscova, menționează undeva – dacă îmi aduc bine aminte, la pagina 66 – că în cadrul seminarului de logică studentul Septimiu Chelcea a propus o modalitate originală de normalizare a expresiei... Într-o vreme în care mulți profesori îi exploatau pe studenți pentru traduceri din limbi străine sau pentru aplicarea de chestionare, cineva consemnează „isprava” din orele de seminar. Imediat după *decembrie '89*, câțiva „revoluționari” l-au scos de la catedră pe motiv că a predat „logică sovietică”... Acum i se retipăresc lucrările!

I.M. : Nu se face un curs distinct de logică la noi în facultate, dar mizăm pe faptul că cei mai mulți studenți au urmat astfel de cursuri în liceu. La unele cursuri sunt implicate însă cunoștințe de logică. Oricum, acum există extrem de multe discipline sociologice. Nu mai încap în orar multe alte discipline care sunt interesante. Într-adevăr, profesorul Gheorghe Enescu ne încuraja. Pot spune că era și curajos. Adesea critica, din punct de vedere logic, texte de partid. Spun curajos, pentru că libertatea de exprimare de care ne bucuram era una înțeleasă (cum spuneau clasicii), adică până la a critica partidul. Prigonirea criticilor a continuat până în 1989. Pe de altă parte, s-ar cuveni să menționez un aspect : Domnia sa era mult mai sever cu studenții în filosofie, viitori profesori de logică, de la care pretindea mult mai mult, în comparație cu raportarea la studenții de la alte secții din facultate. Este normal să se reediteze lucrările profesorului Gheorghe Enescu. Ele sunt de cea mai înaltă valoare științifică. O relație profesională de mai lungă durată am avut cu profesorul Ovidiu Trăsnea. În anul al doilea ne-a predat cursul de *Materialism istoric* într-o manieră mai puțin ideologică, mai degrabă de filosofie socială, distingându-se de manualul existent la Catedra de filosofie, puternic ideologizat și în care se afirma că sociologia marxistă este materialismul istoric. De altfel, conținutul acestei discipline avea să fie radical îmbunătățit mai târziu și la Catedra de filosofie, prin contribuțiile noilor generații de cadre didactice din care a făcut parte și Cătălin Zamfir. Nu întâmplător însă, Cătălin Zamfir a trebuit apoi să plece la Politehnică.

S.C. : Mai întâi a funcționat ca cercetător științific la Institutul de Psihologie al Academiei, unde a făcut cercetări de teren la Boldești, sub conducerea lui Traian Herseni. *Et in Arcadia ego.*

I.M. : Da, atunci a venit spre sociologie. Continuând să mă refer la profesorul Ovidiu

Trăsnea, acesta, ardelean fiind, avea o atenție aparte pentru cei proveniți din această zonă a României. Ulterior, am avut marele noroc să mă primească la doctorat (1973), în condițiile în care numărul locurilor era extrem de limitat. Mi-a acordat deplina libertate de gândire în elaborarea tezei într-un domeniu care nu reprezenta specialitatea Domniei sale. Referatul întocmit la susținerea tezei mele (1979) avea să-mi dovedească faptul că era un foarte bun analist. Acestea nu au fost totul. În anul 1992, profesorul Ovidiu Trăsnea m-a invitat să ocup postul de profesor de sociologie la Facultatea de Științe Politice SNSPA, unde am funcționat până în 1996, când, în sfârșit, am putut să mă titularizez „acasă”, așa cum am numit Universitatea București din momentul în care am intrat în primul an de studenție, inclusiv în perioadele în care am fost angajat în altă parte. De altfel, sporadic am mai și avut cursuri aici, iar în mod sistematic din 1990. O influență importantă asupra mea a avut modul decisiv în care profesorul Miron Constantinescu (cel ce a contribuit la reluarea învățământului sociologic și a organizat Catedra de sociologie la Universitatea București) a insistat tot timpul pe faptul că sociologia este știință socială, fie ea și marxistă, în cazul său, și nu filosofie și cu atât mai puțin ideologie.

De asemenea, amintesc modul elegant de prezentare a cursurilor de economie de către profesorul Gheorghe Dolgu. Satisfacția a fost cu atât mai mare cu cât economia se număra printre disciplinele mele favorite încă din liceu, alături de istorie și literatură.

O activitate didactică riguroasă a avut-o profesorul Alexandru Valentin la *Materialism dialectic*. Era însă prea distant față de noi. Poate sunt subiectiv, fie și pentru faptul că examenul cu Domnia sa a constituit cel mai mare eșec studentesc pentru mine (nemeritat, am primit nota 7). Am fost în relații bune cu profesorul Petre Cristea, conducătorul lucrării mele de licență și

ulterior coleg la Catedra de sociologie de la Academia de Studii Sociale și Politice.

S.C. : Ce cărți citite în perioada studenției te-au luminat ?

I.M. : Spuneam anterior că am lucrat înainte de a intra la facultate. Concomitent am urmat și Liceul „Gheorghe Lazăr” din Sibiu. Le datorez extrem de mult profesurilor din liceu. Aici s-a concretizat dorința mea de a urma o facultate, după ce în copilărie doream să părăsesc satul, cu agricultura sa cooperativizată, și să devin muncitor la oraș. Nici perioada imediat anterioară, cu cotele de stat impuse pe produsele agricole care ne lăsau fără puținul grâu ce-l recoltam, nu prezenta vreo atracție pentru a rămâne în sat, așa că am plecat la oraș. Aceasta nu înseamnă că m-am îndepărtat de sat și de problemele locuitorilor săi. Am continuat toată viața să merg în sat, am lucrat în gospodăria părintească și a socrilor mei, iar după cum știi, acum familia mea are și o casă la țară. Deși am scris mai puțin despre rural, atunci când am făcut acest lucru am avut în vedere faptul că el reprezintă mediul de viață apropiat de natură, că trebuie menținut (deși începuse dărâmarea satelor în unele zone) și, totodată, adus la un înalt nivel de dezvoltare prin investiții în infrastructură și în tehnologia exploatarea pământului, pentru ca oamenii care lucrează în agricultură să se poată bucura de condiții de viață cât mai bune. De ce nu m-am ocupat de studiul sistematic al ruralului ? În primul rând, pentru mine nu erau prea multe de învățat, trăisem experiența tragică a țăranului acelor ani, iar ceea ce se putea spune (uneori voit) intra în contradicție vădită cu realitatea existentă. În al doilea rând, am vrut și o experiență industrială. Ea era mult mai favorabilă. Așa, m-am orientat spre sociologia industrială și organizațională. În școala profesională am citit foarte multă literatură (românească, franceză, rusească). Așa se face că în primii ani de liceu am fost mai apropiat de această

disciplină, având și două profesoare de excepție. Ulterior interesul meu s-a îndreptat spre economie și istorie. Mă gândeam să dau admitere la o facultate economică. În vara lui 1966 am citit în broșura de admitere despre sociologie. Am luat decizia de a veni la Universitatea București. O dată intrat cu un rezultat modest la concursul de admitere și deci fără bursă (am concurat șapte pe un loc), am constatat că aveam nevoie de lectură cu conținut social. Istoria și economia m-au ajutat întrucâtva. Activitatea didactică din acea perioadă era foarte încărcată, 4-6 ore câte 6 zile pe săptămână, cu prezență obligatorie (colega Maria Voinea, ca șefă de grupă, mai trecea cu vederea unele absențe, dacă nu le pune profesorul). În primii trei ani am fost foarte motivat pentru învățatură. Îmi plăcea domeniul de care nu am știut nimic anterior și eram interesat să primesc bursă.

S.C. : Mă gândesc uneori că specializarea în sociologie ar fi mai eficientă după ce „bobocii” au acumulat o experiență de viață, după ce au dobândit o profesie. În cazul tău, dar nu numai, faptul că ai început facultatea la vârsta la care alții o absolveau nu a constituit un handicap, dimpotrivă.

I.M. : Am fost un vizitator frecvent al bibliotecii, erau puține manuale. Baza pregătirii o reprezentau notițele de curs. O lucrare care m-a atras în mod deosebit a fost *Sociologia succesului*, semnată de Mihai Ralea și T. Hariton (Herseni). În anii facultății am revenit de mai multe ori la această carte voluminoasă și cred că m-a influențat semnificativ în formarea gândirii mele științifice.

S.C. : Curios ! *Sociologia succesului* a fost scrisă în perioada nefastă a cultului lui Gheorghe Gheorghiu-Dej. Este, în partea de istorie, o lucrare de erudiție, în rest, propagandă deșănțată. Faptul că numai în socialism sunt recunoscute cu adevărat

valorile era demonstrat prin faptul că „tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej – Secretarul general al PCR – a primit de două ori înalta distincție *Secera și Ciocanul*”. La data când a apărut, prin 1964, „gurile rele” spuneau că a fost scrisă doar de Traian Herseni, care, abia ieșit din închisoare, nu avea încă drept de semnătură. Mihai Ralea era mare demnitar comunist, nu avea timp de scris. L-am întrebat pe profesorul Traian Herseni dacă este adevărat ce se spune. Mi-a definit relația sa cu Mihai Ralea cam în acești termeni: „Când drumul este uscat, îl duc eu în cârcă pe Ralea; când este accidentat, mă ia Ralea pe mine în brațe”. Am înțeles că drumul fusese neaccidentat...

I.M. : Încerc să spun acum ce gândeam atunci. Cartea aceasta m-a influențat tocmai prin faptul că era o lucrare de erudiție. Nu mai citisem așa ceva înainte. Aflam lucruri cu totul noi pentru mine. La partea de propagandă eram deja imun prin redundanță. Știam să aleg ce era de ales din ce citeam. Pregătirea pentru admitere a presupus și cunoașterea documentelor de partid (numai cele începând cu 1964 și Congresul al IX-lea al PCR din 1965). Am fost nevoit să le citesc. Am învățat pe dinafară pasaje pe care să le pot plasa în text. Până atunci nu citisem astfel de lucrări, în afară de inerențele frunzării ale presei. Totuși, atmosfera ideologică devenise mai puțin apăsătoare. Este cazul să spun aici că la venirea în facultate eram membru de partid. Am fost chemat, acesta este termenul, imediat ce am împlinit 18 ani și lucram ca muncitor la Fabrica de cherestea din Sibiu. În decursul timpului, am avut funcții de secretar UTM (UTC) pe întreținere, responsabil AS grupă, membru în BOB la Centrul de Sociologie și președinte de sindicat la o organizație din ASSP. În perioada studiilor am asistat la o concurență acerbă a colegilor trimiși pentru a intra în partid, mai târziu era mai greu. De altfel, am avut mulți colegi și cunoscuți în 24 de ani, inclusiv după 1980,

care se străduiau să intre în partid și nu reușeau, cariera lor având de suferit deoarece nu se primeau intelectuali. În 1975, de la Centrul de Sociologie și din alte institute au fost transferați cei care nu erau membri de partid. Revenind la lucrări esențiale din tinerețe, îmi aduc aminte că am acordat un mare interes lucrării lui Emile Durkheim *Regulile metodei sociologice*, scrierilor lui Dimitrie Gusti, monografiile Școlii conduse de acesta, scrierilor filosofice ale lui Mircea Florian, P.P. Negulescu, D.D. Roșca. Am citit cu interes Xenopol, filosofi și istorici antici, filosofi francezi etc. Pot spune că nu am citit nici pe departe cât ar fi fost necesar și aceasta, în primul rând, din cauza lipsei de timp. Pe atunci, studenții la zi nu lucrau, dar petreceau foarte mult timp în sala de clasă. În ultimul an de facultate mi-am împărțit timpul între facultate și familia mea, soția și primul nostru fiu, care locuiau lângă Ploiești. De fapt, am practicat naveta, mai întâi săptămânal și apoi zilnic, până în 1972, când îl aveam deja și pe al doilea fiu. În toamna lui 1972, m-am mutat în locuința cumpărată cu credit. Completarea formării profesionale am realizat-o după absolvirea facultății și angajarea la Centrul de Sociologie al Academiei, prin frecventarea sălii de la Biblioteca Centrală Universitară care conținea, la raft, multe dintre lucrările clasice de sociologie, cărți și reviste în limbi străine apărute recent. Între timp, am progresat și în însușirea limbii engleze, începută de-abia în facultate. În anul 1974, cu sprijinul doamnei Honorina Cazacu, primul meu șef în domeniul științific, căreia îi datorez foarte mult, am efectuat un stagiu de cercetare IREX în SUA, la Universitatea Michigan din Ann Arbor și la Universitatea Oregon din Eugene. În urma acestui stagiu m-am orientat decisiv spre metodologia cercetării sociale și mi-am îmbunătățit simțitor competența în domeniul sociologiei industriale și al sociologiei organizațiilor.

S.C. : Ce a fost bun și ce a fost mai puțin bun sau de-a dreptul rău în anii studenției tale ?

I.M. : Am urmat cursurile Universității în perioada așa-numitei „primăveri comuniste”. În facultate era o atmosferă destinsă, ceea ce nu se putea spune despre perioada 1949-1964, când admiterea se făcea cu dosar de cadre, iar profesorii și studenții erau expuși pericolului eliminării din învățământ. Înregistram uneori ecouri ale perioadei anterioare prin faptul că un profesor a fost reîncadrat, un student a revenit în facultate după ce a ispășit ani de închisoare, dar și prin modul de comportare al unor profesori. Nu a fost însă cazul celor din Catedra de sociologie, constituită din mers o dată cu înființarea Secției.

S.C. : Eu nu văd lucrurile chiar așa de roz. Constituirea Catedrei de sociologie de la Universitatea din București nu mi se pare a fi fost *aditus laudis*. Am avut colegi care au ajuns lectori sau conferențieri fâsă să fi scris nici măcar cursul pe care l-au predat ani de zile, dar care erau... cadre didactice de bază. A existat între noi o luptă, uneori surdă, alteori deschisă, pentru a intra în grațiile lui Miron Constantinescu sau ale lui Ioan Drăgan, șefii oficiali ai sociologiei de atunci. Au existat orgolii și frica de a rămâne fără normă. Unii profesori își făceau „aliați” printre studenți. Probabil că din exterior lucrurile se vedeau altfel... Profesorul Henri H. Stahl spunea : „Pieirea sociologiei prin slujitorii ei” ! Ar trebui să ne amintim mai des aceste vorbe.

I.M. : Sunt de acord cu ce spui. Știu că erau probleme în Catedră. Te referi, cred, la o perioadă ulterioară. Eu am în vedere faptul că sociologia nu mai exista în învățământ în anii 1949-1966, deci experiența universitară a fost anihilată pentru sociologi. Ei au cunoscut vitregiile acelor ani în alte împrejurări, unii în închisoare, ceilalți au fost nevoiți să lucreze altceva. Un adevărat dezastru pentru sociologie a venit

după perioada de aur, în care a excelat Școala sociologică românească interbelică. Anul 1968 a fost unul de cotitură în analiza abuzurilor comise în guvernarea comunistă, în împotrivirea la invadarea Cehoslovaciei de către trupele Tratatului de la Varșovia.

S.C. : În august 1968 a fost „primăvară” și la București, nu numai la Praga.

I.M. : Da, a fost un an cu totul excepțional în contextul de atunci. Cu timpul, România a pierdut ascendentul față de țările din zonă, în apropierea față de Occident. Regimul a abdicat de la principiile enunțate în perioada 1964-1968, așa încât eliminarea lui a costat multe vieți omenești, iar tranziția postcomunistă a avut costuri sociale mai mari decât în țările vecine.

S.C. : În legătură cu pierderile de vieți omenești. Îți aduci aminte ? Eram împreună pe data de 22 decembrie 1989. Priveam coloanele de muncitori ce se îndreptau spre CC al PCR, spre Piața Revoluției de astăzi. Erau și copii de 8, 10, 13 ani. În dreptul Fabricii de confecții (Apaca), un tramvai blocase intersecția. Apoi, am văzut cum se retrăgeau TAB-urile. Am respirat ușurat. Gândeam că nu va fi vărsare de sânge.

I.M. : Din păcate, nu s-a întâmplat așa.

S.C. : Dar să continuăm firul poveștii tale.

I.M. : Ce era bine în facultate la sfârșitul deceniului șapte ? Atmosfera studențească era mai densă. Nu mă refer aici la volumul orelor de clasă. Cred că era greșită orientarea de a avea foarte multe ore și examene. De altfel, și în timpul perioadei de studenție a fost întreprinsă o acțiune de diminuare a numărului de examene, ea s-a făcut însă prin comasarea unor discipline. Când zic o atmosferă mai densă, mă refer la cercurile studențești, practicile de cercetare de sfârșit de an, sesiuni științifice naționale, tabere studențești, reuniuni dansante etc.

S.C. : Reuniuni dansante... mai ales de sărbătorile religioase. Eu am fost și am

rămas liber-cugetător, totuși astfel de practici mi-au displicut. Ca asistent universitar, am avut obligația să particip împreună cu studenții la distracțiile organizate în holul de la Rectorat, tot așa cum făceam muncă patriotică la cules de porumb. Mi-aduc aminte de un student străin care învăța la noi și era foarte nedumerit de ce spunem noi, românii, că „Am ajuns la pepeni”, și nu „Am ajuns la porumb” !

I.M. : Noi am fost la muncile agricole. Eu vorbesc realmente de reuniunile de dans de la sfârșitul de săptămână de la Casa de Cultură, Clubul Universității etc. Cât privește reproșurile pe care le aduc facultății, am în vedere, înainte de toate, redundanța unor cursuri mai ales din ultimul an de studii. Dacă în primii doi ani am progresat enorm față de ceea ce eram anterior, în ultimii doi ani de facultate aveam impresia că bat pasul pe loc. Pe atunci nu apreciam remediile fără greș la situația întâlnită. Un remediu ar fi fost adâncirea în studiul individual. Am făcut acest lucru mai târziu. Aș adăuga acum și rămânerea în urmă comparativ cu progresele înregistrate în cercetarea sociologică pe plan mondial, precum și apelul repetat la delimitările ideologice dintre marxism și „sociologia burgheză”, care rămânea totuși necunoscută în mare parte pentru noi, din cauza lipsei de lucrări, sterilitatea disputelor materialism-idealism, supralicitarea valorii gândirii liderilor comuniști și apelul la autoritatea politică în știință. Aceste elemente s-au prelungit și chiar s-au accentuat până în 1989 și au marcat, într-o măsură sau alta, nu numai învățământul, ci și cercetarea sociologică, literatura de specialitate (citatele „de serviciu” etc.).

S.C. : Mulți dintre studenții primei serii de la Secția de Sociologie a Universității din București s-au realizat profesional. Vrei să discutăm cum erau ca studenți? Ce impresie ți-ai format în legătură cu evoluția lor? Cum ar fi evoluat ei dacă nu interveneau evenimentele din decembrie 1989? Dar tu?

I.M. : Am intrat 27 studenți și am absolvit 25. Între timp, doi s-au mutat la alte facultăți. Fiind prima promoție, am avut parte de neajunsurile începutului din cauza lipsei de experiență, cadrele didactice fiind recrutate în principal dintre cei care anterior au predat socialism științific, filosofie și o parte au fost în cercetarea socială. Singur, profesorul Henri H. Stahl încerca să reînnoade firul cu tradiția sociologică românească autentică. Postura de primă promoție ne-a adus însă și avantaje. Am avut locuri bune la repartitie. Au fost două locuri în învățământul superior, la ASE și la Universitatea din Iași, alte două locuri la Laboratorul de Sociologie al Universității, tot două locuri au fost la Centrul de Sociologie și la Centrul de Științe Sociale din Sibiu ale Academiei, un loc la Comitetul de Stat al Planificării, unul la Centrul de Cercetări al Armatei, câte două locuri la Centrul de Cercetări pentru Problemele Tineretului și la Centrul de Sociologie al Primăriei Capitalei etc. În mare parte, ierarchia de la terminarea facultății se regăsește și acum prin pozițiile profesionale deținute de colegi. Între timp, șase colegi au decedat fie în accidente, fie după o suferință îndelungată, alții au plecat în străinătate. Dintre cei care lucrează în țară amintesc pe Maria Voinea (Ghiță), care a optat pentru Laboratorul Universității. A avut, totodată, activitate didactică în Catedră, unde s-a și titularizat. În prezent, este profesor doctor, conducător de doctorat și prodecan. Tot pentru Laboratorul menționat a optat și Iancu Filipescu. În prezent este la Politehnică. Este conferențiar doctor. Vasile Secăreș a lucrat la Centrul de Cercetări al Armatei, ulterior a ocupat postul de conferențiar la ASSP, la Catedra de relații externe, după 1990 consilier la Președinție, iar apoi profesor doctor și rector la SNSPA. Dorel Abraham de la început până în prezent la același loc de muncă, dar instituția la care lucrează a suferit schimbări

radicale. Fostul Centru de Sociologie al Municipiului a trecut la Proiect București, iar după 1990 a devenit instituție privată, renumitul CURS condus de colegul Dorel Abraham, profesor asociat la Universitate. Poziții didactice de conferențiar mai au colegile Lucia Tobă (Costinescu) la Academia de Muzică din București și Florica Vasiliu, la Sibiu.

S.C.: S-ar putea trage concluzia că aceasta a fost „seria de aur” a sociologiei de dinainte de *decembrie* '89.

I.M.: Fiecare generație este de aur. Generația mea nu a fost nici mai bună, nici mai rea decât altele. Am avut și noi vârful care au confirmat ulterior.

S.C.: Cum au schimbat *evenimentele din decembrie* evoluția sociologiei? Mai întâi despre învățământul sociologic. Ai avut șansa să studiezi în mari universități atât înainte, cât și după *decembrie* '89. Unde? Ce te-a impresionat mai mult? Ce ai reușit să transpui în realitățile românești? Ce crezi că ar trebui să se realizeze pentru compatibilizarea învățământului sociologic din România cu cel din țările Uniunii Europene? Cum crezi că va influența reforma învățământului universitar (3+2+3) formarea profesională în domeniul științelor socioumane?

I.M.: Într-un anumit fel, păstrând proporțiile, efectele Revoluției din *decembrie* '89 asupra sociologiei sunt comparabile cu ale unui val uriaș ce se revărsa peste o localitate sau cu ale unui cutremur. Casele trainice, deși afectate, rămân. Cu unele reparații, ele vor arăta chiar mai bine decât înainte. În orice caz, în sociologie așa s-a întâmplat. Au dispărut construcțiile șubrede, s-a spălat zgura ideologico-propagandistică. A rămas ceea ce era solid și în sociologia românească au existat astfel de construcții solide, cu precădere în domeniul metodologiei de cercetare, dar și al exegezelor de specialitate. Pe aceste baze s-a reluat învățământul sociologic la vechile

Universități (București, Cluj, Iași, Timișoara) și apoi s-a înființat și în alte centre, pe măsura apariției noilor promoții de absolvenți (Oradea, Craiova, Sibiu etc.). După 1989, s-au îmbunătățit radical posibilitățile de promovare. Se cunoaște faptul că între 1978 și 1989 în învățământul superior posturile de conferențiar și profesor au fost blocate. Se promova extrem de greu și în cercetare. Totodată, începând cu 1990, au apărut mult mai multe oportunități de legătură cu străinătatea. În fapt, are loc o reintegrare a noastră în comunitatea științifică internațională.

S.C.: Apariția *ex nihilo* a unor departamente de sociologie în multe universități din București sau din țară este un cuțit cu două tăișuri. Mă tem că muchia îndreptată împotriva sociologiei operează mai adânc decât cea orientată în favoarea ei. A mai existat un moment, prin anii '70, de extindere fără măsură a sociologiei. În toate facultățile trebuia să se predea sociologia educației. Încărcătura ideologică a disciplinei le-a permis multor neaveniți să se declare sociologi. Am impresia că drama se repetă. Devin profesori și doctori în sociologie prea multe persoane lipsite de vocație didactică sau de cercetare științifică. Cum vezi tu specializarea în domeniul sociologiei?

I.M.: În ceea ce mă privește, stagiile de specializare efectuate în străinătate au fost de cercetare. Am avut două stagii de câte șase luni. Primul la Ann Arbor Michigan (1974), axat pe metodologia cercetării sociale. Al doilea la Oxford, Marea Britanie (1993/1994), în domeniul politicilor sociale. La acestea s-au adăugat schimburi interacademice, scurte vizite de documentare, participarea la reuniuni științifice. Toate acestea împreună mai înseamnă cel puțin alte șase luni de activitate în străinătate. Cel mai mult am fost în Marea Britanie. Urmează SUA și Germania. Am vizitat însă și alte locuri: Moldova, Bulgaria, Ungaria, Polonia, Belgia, Canada, Irlanda,

țările nordice, țările baltice, Maroc. Pe lângă bursele și programele câștigate de mine, am beneficiat și de programele câștigate de colegi de la Universitate : Elena și Cătălin Zamfir, Ilie Bădescu, Maria Voinea, cărora le mulțumesc. Am mai puțină experiență directă în privința funcționării învățământului universitar de nivel I (colegiu) din străinătate. Îl cunosc prin programe și manuale. În schimb, am ceva experiență directă pentru învățământul de masterat și doctorat. La aceste niveluri accentul cade pe activitatea individuală a studenților. Profesorii țin cursuri introductive, conferințe, îndrumă studenții, dezbate tematica dinainte parcursă și evaluează lucrările elaborate de către studenți. Principalele neajunsuri în învățământul nostru universitar sunt lipsa de participare activă a studenților și neacomodarea cu cerințele activității individuale. Cu greu se pot organiza dezbateri și la ele participă puțini studenți. Mulți preferă ca profesorul să vorbească și să le furnizeze toate cunoștințele. Fără îndoială că sunt studenți deosebit de meticuloși în pregătirea lor. Pe ei contăm în primul rând. Din păcate, o parte din studenți sunt mai puțin preocupați pentru a atinge un înalt nivel de performanță. Și spun aceasta mai ales în legătură cu necesitatea însușirii bazelor specialității, ale profesiei, care nu se poate realiza în mod întâmplător, ci printr-un studiu sistematic și prin aplicații multiple, experiența de cercetare fiind crucială în sociologie.

În privința compatibilizării învățământului cu țările UE, și nu numai, se pune înainte de toate problema masteratului și doctoratului cu frecvență, și nu a reducerii numărului de ani din învățământul de bază. Prin urmare, este vorba despre structurarea pe niveluri de pregătire universitară și postuniversitară. Înainte de 1989 la noi aveam învățământul universitar de lungă (4 ani – 6 ani) și scurtă durată (2-3 ani) și învățământ postuniversitar (2 ani) și doctoratul la fără frecvență. În statele dezvoltate

pregătirea se realizează prin cursuri universitare – masterat și doctorat. Pentru că la ei învățământul de bază are un caracter de masă, el nu dă propriu-zis o calificare. Pe aceste considerente, specialiștilor români, cu patru-cinci ani de facultate, nu le este recunoscută diploma de învățământ superior imediat după 1990, în domeniul social s-au desființat cursurile postuniversitare pentru o promoție, s-a reintrodus durata de cinci ani pentru cursurile universitare de lungă durată (la care se renunțase în 1967), iar în ultimii ani s-a introdus masteratul de 1 sau 1,5 ani. El începe să fie tot mai căutat de către studenți, deși unii au un interes scăzut pentru studiu. Aceștia din urmă sunt mai interesați de diplomă, eventual de un loc la cămin decât de pregătire, în condițiile în care cei mai mulți lucrează. După introducerea masteratului ar urma să se treacă la generalizarea doctoratului cu frecvență. Menținerea învățământului universitar pentru licență la patru ani este considerată însă a fi prea costisitoare. De aici intenția de a reduce numărul anilor de studiu la trei în loc de patru. În societatea românească s-a încetățenit însă faptul că licența universitară se obține după cel puțin patru ani și este deosebită de formele scurte tip postliceal sau colegiu. Nu va fi ușor să se mențină diferențiale pentru încadrare în funcție de numărul anilor de studii. Poate s-ar impune menținerea a patru ani pentru licență, cu generalizarea unor taxe modeste pentru toți studenții din învățământul public și cu alocarea de burse pe criterii sociale de performanță. S-ar putea să avem un sistem 4+2+2 (2), ultimii doi ani nefinanțați. Nu este foarte dificil să introducem masteratul de 2 ani în loc de 1,5. Mai anevoios este menținerea numai a doctoratului cu frecvență. Cred că s-ar putea organiza două fluxuri ale învățământului doctoral : 1) școala doctorală de zi ; ea continuă masterul și doctoranzii beneficiază de subvenție și burse, eventual și taxe mici ; 2) cursuri ID

cu taxă pentru doctoranzi care lucrează, cu organizarea de cursuri, conferințe la sfârșit de săptămână, cu program special pentru cei care nu sunt absolvenți de master. În orice caz, în România cheltuielile publice pentru învățământ dețin o proporție mult mai mică din PIB comparativ cu țările dezvoltate, unde se percep totuși și taxe. În acord cu politica din aceste țări, resursele publice trebuie îndreptate în primul rând spre învățământul obligatoriu pentru a asigura egalitatea de șanse tuturor copiilor. Acum, în România, puțini copii de țărani, dar și de muncitori mai ajung în facultăți.

S.C. : Dar cercetarea în domeniul științelor socioumane? Ai participat la proiecte internaționale, ai coordonat astfel de proiecte. Ce sfaturi ar fi utile pentru tinerii sociologi?

I.M. : După 1989, cercetarea în domeniul social a cunoscut o schimbare radicală de tematică, de la teme precum integrarea profesională, fluctuația forței de muncă, formarea conștiinței socialiste la cele privind tranziția, democratizarea, comportamentul electoral, reclama, publicitatea, studiile de piață, marketingul politic, dezvoltarea socială și comunitară, politicile sociale etc. În al doilea rând, avem de-a face cu înființarea de centre și institute private în domeniile marketingului și sondajelor de opinie, consultanței. Este de observat însă că în domeniul cercetării fundamentale și avansate nu au apărut și nici nu vor apărea astfel de institute private. Acest tip de cercetare, care abordează procesele esențiale ale societății, are nevoie de susținere publică. Deocamdată avem de-a face cu o subfinanțare cronică, mai ales pentru procurarea de echipamente, *softwer*-uri. Dar nu sunt resurse nici pentru cercetarea concretă. Programele naționale de finanțare, precum și cele prin CNCIS dispun de resurse modeste. Apelul la finanțare UE este încă redus, iar câștigarea de licitații, în condițiile unei acerbe competiții, rămâne un

fenomen izolat. Ar fi nevoie de o mai mare apropiere între cercetarea universitară și cea din sistemul Academiei Române. Recenta Lege a cercetării prevede astfel de modalități. Nu știu cum se vor concretiza. Academia Română, cel mai înalt for de consacrare profesională, coordonează 60 de institute și centre de cercetare de mare prestigiu, între care unele sunt din domeniul social. Pentru această a doua componentă, consider că Academia ar trebuie să înființeze o structură de management al institutelor. Deciziile care le privesc pe acestea ar urma să fie de competența unui consiliu științific cu drept de decizie din care să facă parte cel puțin directorii institutelor respective. Deci să se producă o diviziune a responsabilității între secții și prezidiu, pe dimensiunea consacrării științifice, pe de o parte, și acest consiliu științific, pe de altă parte. În ceea ce mă privește, nu cred că un sociolog își poate exercita bine profesia dacă se limitează numai la unele orientări teoretico-metodologice, numai la unele strategii și metode de cercetare.

Tinerilor sociologi le spun că sociologia este știință. Teoriile sociologice au legătură cu cercetarea concretă, ele nu sunt filosofie sau ideologie, dar suferă influența acestora și, la rândul lor, le influențează în măsura în care furnizează cunoștințe. Previn față de pericolele unilateralității în selectarea metodologiilor, strategiilor, metodelor și tehnicilor de lucru. La fiecare cercetare este nevoie de cunoștințe teoretico-metodologice adecvate naturii fenomenului studiat. În ceea ce mă privește, nu cred că un sociolog își poate exercita bine profesia dacă se limitează numai la unele orientări teoretico-metodologice, numai la unele strategii și metode de cercetare.

S.C. : Ce poți să spui despre instituțiile în care ai lucrat? La un moment dat te-ai mutat de la Centrul de Sociologie al Universității la ASSP (fostă „Ștefan Gheorghiu”). Am lucrat împreună la această instituție. Cum apreciezi acum situația de atunci?

I.M. : Într-adevăr, în perioada 1970-1976 am lucrat la Centrul de Cercetări Sociologice al Academiei, devenit, pe rând, al Academiei de Științe Sociale și Politice și apoi al Universității București. La Centru am avut condiții profesionale bune în colectivul condus de doamna Honorina Cazacu. Pe de altă parte, am întâlnit în Centru un mediu de muncă deosebit de tensionat. Centrul se înființase doar de cinci ani, colectivele de lucru erau izolate, conducerea de atunci, implicată și ea în conflicte interne, nu reușea să creeze un climat de cooperare. Tensiunile au slăbit după 1975, o dată cu trecerea în subordinea Universității și preluarea conducerii de către prof. Ioan Drăgan.

Eu nu am vrut inițial să optez pentru repartiziția la Centrul de Sociologie. Nu îl cunoșteam deloc. Apoi, aveam o nominalizare de asistent la ASE. Până am ajuns însă în fața Comisiei de repartizare (al cincilea din 25), locul i-a fost dat șefului de promoție, care nu a fost acceptat la Catedră (locul i-a fost dat unui absolvent, foarte bun, de altfel, de la filosofie). Am cunoscut la Centru oameni de valoare și am rămas în relații foarte bune cu ei. În prezent, colaborez mult cu foștii colegi sau cu cei mai noi.

Posibilitatea de a pleca în străinătate în 1974 pentru un stagiu de șase luni a făcut ca decepțiile și dificultățile să fie plătite și să rămân îndatorat. Așa am reușit să mă specializez într-un domeniu practic fără literatură în sociologia românească din acea vreme, cel al măsurării sociale.

Trecerea la Academia de Studii Sociale și Politice a survenit pe acest fond al specializării mele în metodologia cercetării sociale. Profesorul Ion Iordăchel m-a reînălțat cu ocazia examenelor de doctorat și, în toamna lui 1975, m-a chemat la Catedra de sociologie a ASSP. M-am dus, prin concurs, în 1976, pe post de asistent. Credeam atunci și cred și acum că ar fi fost mai bine dacă reușeam să intru de tânăr la

Catedra de sociologie a Universității din București. Aici însă situația era practic blocată, în anul următor secția desființată. Învățământul sociologic s-a menținut doar prin cursuri postuniversitare la această ASSP. Tocmai de aceea ai plecat și tu, ca și profesorul Petre Cristea, de la Universitate.

S.C. : Nu vorbesc decât în numele meu. Eu am văzut în transferul la ASSP o posibilitate de a rămâne la catedră și încă promovată de la lector la conferențiar. Profesorul Ion Iordăchel, șeful Catedrei de sociologie de la ASSP, ținea un curs de *Teorie și metodologie* la noi la Universitate. Eu conduceam seminariile. În aceste condiții, ne-am apropiat unul de altul. Mi-a spus că are posturi didactice de conferențiar libere și m-a întrebat dacă nu vreau să vin la Catedra lui. I-am spus că nu am origine socială sănătoasă (tatăl meu, conferențiar universitar, fusese dat afară din învățământ și era ghid la Muzeul Satului). M-a asigurat că nu-i nici o problemă, că și la ASSP e nevoie de oameni care să facă treabă, dat fiind că este plină Academia de fiice și neveste de ștabi. Și a mai fost ceva : fusesem criticat în ședința de catedră că dau o orientare tehnicistă prelegerilor (susțineam cursul *Metode și tehnici de cercetare sociologică*) și că am o atitudine de ploconire față de sociologia occidentală. Nici relațiile mele cu secretarul de partid nu erau prea bune, de fapt, erau rele de tot. Așa că am ajuns „ștefan-gheorghist”, fapt pentru care, după decembrie '89, unii colegi m-au contestat ca sociolog. Am aflat mai târziu, tot de la profesorul Ion Iordăchel, că aveam dosar de cadre bun : origine muncitorească, și asta datorită faptului că lucrasem ca muncitor tipograf (nereușind la facultate în perioada în care funcționa proporția 40% copii de muncitori, 40% copii de țărani și 20% copii de intelectuali, m-am angajat la Întreprinderea Poligrafică nr. 5 „Lucefărul”). Așa s-a întâlnit biografia mea cu istoria recentă...

I.M. : Totuși, nu ai mai avut ore la Universitate după 1977, continuitatea a rămas la nivel informal și sentimental. Dă-mi voie să continuu. Din 1966 instituția de pregătire a activiștilor de partid, a ziariștilor și a diplomaților, a cadrelor de conducere din economie a fost subordonată și Ministerului Învățământului. În același an am participat la o întâlnire la sediul raional de partid, unde se recrutau candidați pentru această instituție și unde studenții primeau o indemnizație (salariu) substanțială. Eu am optat atunci pentru învățământul de stat, deși nu aveam resurse de întreținere în afara micilor mele economii din salariu. Am fost ajutat de familia mea, apoi de soție și familia ei. Nu am înregistrat promovări spectaculoase la această instituție. Tu ai rămas conferențiar și după 14 ani de la venire, deși de atunci îndeplineai condițiile pentru profesor. Eu am reușit să ajung doar lector, dar deja în 1979 îndeplineam condițiile de conferențiar, iar din 1982 pe cele de profesor. Am avut un climat de lucru mult mai bun decât la Centru. Practic, nu au fost conflicte între colegii de Catedră în toată perioada petrecută aici. Profesorul Ion Iordăchel a adoptat un stil democrat, a întreținut un climat de cooperare. Catedra a avut însă probleme cu alte colective, chiar și cu conducerea instituției, în efortul de a menține statutul sociologiei în cadrul Academiei și de a face față tendinței unora de a ne respinge, tributari atitudinilor de dinainte de 1965.

S.C. : Profesorul Ion Iordăchel spunea adesea : „Să nu devenim rinoceri ! ”. A păstrat un echilibru mobil între știință și politică. Ne-a dat sfaturi bune. Mie, de exemplu, mi-a spus să nu recunosc niciodată că am greșit din punct de vedere ideologic. „Dacă recunoști, nimeni nu te mai poate acoperi ! ” Și m-a mai sfătuit să mă plâng mereu cât de ocupat sunt, că mă sufocă obligațiile didactice, ca argument pentru a scăpa de corvoada politico-administrativă. Își asuma

sarcinile mai dificile (de exemplu, expunerile pe teme sensibile sau examenele de sociologie cu secretarii județenelor de partid, cu generali sau cu membri ai CC-ului). L-am perceput ca pe un om bun. Este adevărat că după *decembrie '89* a uitat că ne-a fost șef. De altfel, nu puțini au fost membrii de partid care s-au declarat democrați și anti-comuniști din tată în fiu, tații lor fiind mari activiști de partid, colonei de Securitate etc. Unii au sărit direct în barca PNT-CD. Alții au ajuns în Guvernul Petre Roman, în Constituantă, lideri FSN sau consilieri la Președinția României. Și la ASSP, unele cadre didactice erau bune profesional și alte cadre didactice bune organizatoric, la convocarea ședințelor de partid, la consemnarea prezenței etc. Și la ASSP au fost turnători, au funcționat profesori, chiar și la Catedra de sociologie, care cereau să fim mai combativi, mai militanți, mai marxiști. Dar aceasta este o altă poveste...

I.M. : La ASSP am avut ocazia să desfășor practici de cercetare sociologică în fiecare vară, iar în unii ani și câte o deplasare în timpul semestrelor. Din perspectiva timpului, nu pot spune decât că așa a fost istoria, consider că am contribuit la o mai bună pregătire a studenților. Amintiri deosebit de plăcute am în legătură cu studenții ofițeri. Aceștia se remarcă printr-o foarte bună pregătire, ca și mulți dintre cursanții de la postuniversitar, dar și unii studenți de la cursurile universitare. În condițiile în care numai aici se pregăteau sociologi și ziariști de nivel universitar și postuniversitar, este lipsit de sens să le reproșezi profesorilor specializați (sociologi, economiști, politologi, filosofi) că au lucrat în instituție. Este important ce am făcut. Cine ar fi trebuit să-i pregătească pe acești viitori specialiști ? ! Instituția funcționa și fără noi. Absența noastră nu s-ar fi simțit, dar cred că, prin prezența noastră și a altora ca noi, am făcut ceva bun.

S.C. : Poate că am contribuit și noi, cei de la ASSP, la pregătirea momentului de cotitură din *decembrie* '89. I-am învățat pe studenți și pe cursanți să gândească socio-logic.

I.M. : De multe ori am sesizat gesturi ale studenților de distanțare față de conținutul propagandei de partid. Cei mai mulți făceau distincția între cerințele oficiale și comportamentul în viața lor de zi cu zi. Acea dedublare, de care se vorbește atât, era prezentă peste tot, inclusiv la mulți activiști de rând.

S.C. : În zilele de 23 și 24 decembrie am conceput și noi, cei de la ASSP, telegrame de adeziune la „Revoluție”. Le-am trimis la TVR și la Consiliul Frontului Salvării Naționale. Nu au fost luate în considerare, chiar dacă cei de-a dreapta (sau de-a stânga) lui Ion Iliescu fuseseră cadre cu funcții de partid de la ASSP. Pentru mine, rămâne un mister ce s-a întâmplat atunci. În timpul „Revoluției” armata era bună, miliția era bună, procurorii, judecătorii, jurnaliștii de asemenea ; numai profesorii de la ASSP nu. Mai exact, o „anumită parte” a lor. Toți – sau aproape toți – acceptaseră deschis politica PCR, unii beneficiaseră din plin de pe urma comunismului. Iată : pe 23 decembrie, în jurul orei 22, am fost chemat să apăr ASSP-ul de teroriști. Am ajuns în jurul orei 23. Se trăgea deasupra și în clădire. Am acasă și acum gloanțele adunate din curtea Academiei de Studii Social-Politice. Când am intrat la ofițerul de serviciu care mă chemase – acesta vorbea la telefon cu Dumitru Popescu-Dumnezeu, rectorul de atunci al Academiei, cerând instrucțiuni –, mare mi-a fost mirarea să aud reproșul : „Și ce-i cu banderola aia pe braț ? !” (îmi pusesem și eu tricolorul, ca toți cei care credeau în Revoluție). Am înțeles relativ târziu cum stau lucrurile : după ce Dumitru Popescu ne-a îndemnat să mergem să-i prindem (cu mâinile goale!) pe teroriștii care după decembrie '89 s-au volatilizat, dar

care trăgeau spre noi de pe acoperișul căminului de la Leu ; după ce am căutat ieșirea tunelului (vezi Doamne!) ce făcea legătura dintre CC al PCR și ASSP ; și, mai ales, după ce s-a format un Comitet de apărare în fruntea căruia s-a ales unul dintre foștii prorectori, cu studii la Moscova. Le-am spus celor care erau adunați să redactăm o *Declarație de adeziune la Revoluție*, că trebuie să arătăm nu numai ce avem de gând să facem, ci și greșelile pe care le-am făcut. Nou-alesul președinte a strigat : „Bă, Chelcea, stai jos și scrie !”. M-am ridicat în picioare și pe același ton i-am spus : „A fost o revoluție, au murit oameni pentru ca să trăim mai demn”. Am plecat de la ASSP ca un înfrânt. Nu mai vreau să-mi amintesc, dar ar fi multe de spus despre Academia de Studii Social Politice, fostă „Ștefan Gheorghiu”, fostă „Jdanov”, fostă „Școala superioară de partid”.

I.M. : Ulterior ai ajuns însă să te bucuri de toată aprecierea comunității universitare și ai îndeplinit, cu rezultate remarcabile, funcția de rector la INI. Ești membru fondator al Institutului Social Român și director al revistei *Sociologie Românească*. Cât despre ASSP, ea era mult schimbată față de Școala de partid, a avut statut universitar. În țară, se încheiase perioada „studenților” fără liceu de după 1949. Desigur, era mai bine dacă în 1966, o dată cu intrarea și în subordinea Ministerului Învățământului, instituția devenea una deschisă pentru toți studenții, și nu cu preselectie de dosare înainte de admitere. De fapt, aici era toată problema, și anume caracterul închis al instituției. Cu excepția unei discipline – *Construcția de partid* (tehnologia meseriei) –, programele de învățământ erau ca și la stat. Desființarea ASSP a fost întemeiată. În paranteză fie spus, spațiul de învățământ al Academiei desființate ar fi trebuit repartizat Universității pentru învățământul social, și nu Politehnicii, care avea spațiu suficient. Am în vedere faptul

că pentru o astfel de activitate a fost proiectată clădirea și că aici funcționează o mare bibliotecă de carte socială. Aceasta a fost și propunerea noastră atunci.

S.C. : Una este să propui și alta să dispui. Prim-ministru era atunci un profesor de la Politehnică.

I.M. : În 1990, după desființarea ASSP, am vrut să mă înapoiez la Centrul de Sociologie devenit institut. Nu a fost posibil. Nu aveau locuri. M-a ajutat Cătălin Zamfir, directorul nou-înființatului Institut de Cercetare a Calității Vieții. Pe Cătălin Zamfir l-am cunoscut încă din 1974, în SUA. Ulterior am colaborat (și tu) la cercetarea asupra dezvoltării umane a întreprinderii, finalizată cu un volum – *Dezvoltarea umană a întreprinderii* – ce a primit premiul Academiei Române pe 1980.

S.C. : Cu cercetarea pentru volumul *Dezvoltarea umană a întreprinderii* a fost o întregă istorie. Tu nu erai în facultate și ai scăpat. Cătălin Zamfir era la Catedra de filosofie. Pe mine m-au judecat colegii sociologi. Cineva – nu mai este printre noi – mi-a atras atenția că un chestionar, pentru a fi corect, trebuie să fie marxist și românesc (noi utilizaserăm un chestionar american, adaptat). Cam acesta a fost climatul în care s-a discutat. Mi s-a reproșat că particip la cercetări în afara Catedrei. Ne-a chemat să ne judece și rectorul de atunci, pe Cătălin Zamfir și pe mine. Cătălin Zamfir, inițiatorul programului de cercetare, a fost foarte demn, i-a reproșat rectorului că nu este obiectiv. Eu m-am dezvinovățit, arătând că întrebări despre satisfacția muncii, inclusiv „Cât de mulțumiți sunt muncitorii cu salariul pe care îl primesc?”, s-au folosit și în cercetările sociologice realizate la „Ștefan Gheorghiu”. Relatez acest episod nu din exhibiționism, ci ca să știe sociologii mai tineri cum am supraviețuit, ce compromisuri am făcut, cât am fost de rezistenți – dacă pot folosi acest cuvânt.

I.M. : După încadrarea la ICCV am avut un traseu profesional bun, cu foarte, foarte multă muncă. Am fost numit director adjunct al institutului, redactor-șef adjunct al revistei *Calitatea vieții*, am ajuns cercetător științific gr. I. Din anul 1992 sunt profesor, iar din anul 1996 sunt conducător de doctorat.

S.C. : Ce te preocupă în mod deosebit?

I.M. : În ultimii ani sunt interesat, pe lângă activitatea didactică și de cercetare științifică, să contribuie la conturarea unor opțiuni de reformă socială în România. Am pornit de la ideea conform căreia o astfel de reformă are obiective distincte în ansamblul transformărilor postcomuniste. Prin urmare, aceste obiective sociale nu pot fi de natură reziduală în raport cu reforma economică, așa cum se degajă din modul în care evoluează procesele de tranziție din societatea românească, acțiunile de politică socială fiind destinate să compenseze, într-o mică proporție, oamenii pentru costurile sociale ce le sunt impuse, mai ales prin valorile înalte ale inflației și șomajului, dar și prin plata muncii prestate, în raport cu competența și rezultatele sale, prin restrângerea consumului, prin tolerarea comportamentelor frauduloase ale unor cetățeni cu efect de diminuare a resurselor economice pentru nivelul de trai al populației. Am în vedere, înainte de toate, ca printr-o reformă socială propriu-zisă să se urmărească obținerea și consolidarea statutului de independență economică de către cetățeni, iar acest fapt se poate realiza, pe de o parte, prin încorporarea de criterii sociale în măsurile de reformă economică și, pe de altă parte, prin acțiuni de politică socială, care să conducă la achiziția statutului de proprietar de către o cât mai mare parte a populației. Să se obțină deci o protecție prin proprietate, dacă se poate spune astfel, mai exact, să nu fie nevoie de protecție socială și mai puțin prin transferuri bănești și servicii gratuite către o mare masă de cetățeni

ajunși în dificultate economică. Or, dacă ne referim la cele două mari procese de schimbare a naturii proprietății, constatăm că nu s-a atins un astfel de obiectiv. Redistribuirea proprietății funciare neînsoțite de alte acțiuni de restabilire a exploatațiilor agricole a extins mai degrabă economia de supraviețuire decât să conducă la consolidarea gospodăriilor țărănești. Cât privește repartizarea populației a 30% din valoarea societăților comerciale, prin modul de realizare, nu s-a îmbunătățit cu nimic bunăstarea cetățenilor, dimpotrivă, aceștia au suportat costurile cuponiadei și ale constituirii societăților de administrare a unor așa-zise fonduri ale proprietății private care aduc beneficii cel mult celor ce le administrează. În al doilea rând, consider necesar ca politica socială să fie tratată ca o sursă a dezvoltării sociale, a formării capitalului uman și, prin aceasta, a creării de oportunități de afirmare a fiecărui cetățean prin valorificarea capacităților sale în raport cu interesele și efortul personal. În România însă s-a continuat o politică socială restrictivă, chiar în legătură cu principalele pârghii de dezvoltare umană care sunt accesul la educație, îngrijirea sănătății și un nivel de trai acceptabil din perspectiva cerințelor dezvoltării umane și participării sociale. S-au alocat și se alocă valori procentuale din PIB mult mai mici decât în țările europene care au îndeplinit mai repede criteriile de aderare la UE, pentru învățământ, sănătate și protecție a grupurilor sociale defavorizate. Pe de altă parte însă, se multiplică structurile administrative care consumă o bună parte din resurse, fără a se îmbunătăți calitatea prestațiilor acestora către cetățeni. Iată câteva exemple care mă îndreptătesc să continui să fiu preocupat de schimbarea modului de tratare a politicilor sociale în România. Menționez că nu este vorba numai despre alocarea de resurse, dar nici nu poate fi ignorată această componentă. Fără o alocare de minim 25% din PIB acum

(față de numai 20%) și cu o creștere moderată în viitor, nu se vor putea obține rezultate semnificativ schimbate în condițiile unui management performant. 1) Este bine cunoscut faptul că România și-a câștigat un trist renume legat de numărul mare al copiilor abandonati, pentru insuficiența măsurilor de îmbunătățire a situației acestora și a familiilor cu mulți copii. 2) Investițiile în învățământ sunt total insuficiente, deși multe clădiri sunt improprie activităților școlare, dotările de infrastructură sunt precare, organizarea și echiparea laboratoarelor de specialitate rămân un deziderat pentru o mare parte din școli. Reducerea învățământului obligatoriu la 8 ani pentru o persoană de 14 ani a fost o eroare ale cărei consecințe sunt greu de recuperat. Învățământul din mediul rural este puternic defavorizat prin predarea în clase simultane, multe cadre didactice fiind necalificate. Apare ca necesitate stringentă sporirea volumului resurselor publice pentru învățământ și orientarea lor cu precădere spre învățământul obligatoriu, pentru a asigura șanse egale de acces la educație pentru toți copiii și obținerea unui statut adecvat de către profesori, începând cu salarizarea acestora. Dacă nu sunt sporite resursele alocate învățământului, atunci ar trebui cel puțin să se economisească banii acordați pentru studenții proveniți din familii cu venituri apreciabile, acordarea numai de burse sociale corelate cu rezultatele la învățătură, paralel cu generalizarea unor taxe moderate în învățământul superior public. 3) Crearea a două componente publice pentru îngrijirea sănătății, o dată cu introducerea asigurărilor sociale de sănătate care s-a soldat cu îngustarea accesului populației mai puțin înstărite la servicii de sănătate, concomitent cu o creștere a nivelului cheltuielilor fără o îmbunătățire a statutului medicilor și a calității prestațiilor lor pentru populație. În mod normal, asigurările sociale de sănătate ar trebui desființate prin consolidarea sistemului public

paralel cu dezvoltarea unuia privat de îngrijire a sănătății. 4) Prin acțiuni de reducere a presiunii pe piața muncii, prin pensionarea timpurie, s-a ajuns la o creștere accelerată a numărului de pensionari, dar nivelul real al pensiilor s-a deteriorat ca urmare a sărăciei resurselor disponibile. În România se cheltuiește doar 7% din PIB pentru pensii, în timp ce în alte țări se ajunge la 14%. 5) Insuficiența măsurilor active în domeniul șomajului și ocupării. Pentru toate domeniile invocate sunt necesare resurse suplimentare față de situația actuală, reducerea birocrăției și introducerea unui management performant concomitent cu dezvoltarea parteneriatului public-privat în domeniul social.

S.C.: Te rog să-mi răspunzi rapid, așa, ca la un test psihologic: ce apreciezi cel mai mult la o persoană?

I.M.: Îi apreciez pe aceia care reușesc, prin efortul lor, prin învățatură, prin muncă, să învingă condițiile neprielnice, fie că provin din familii cu resurse materiale modeste sau dintr-un mediu cultural nefavorabil, fie că întâmplări nefericite i-au afectat negativ la un moment dat. De aceea, cred că societatea trebuie să vină mult mai mult în sprijinul copiilor și tinerilor care nu au condiții adecvate de viață, de învățatură, de muncă. Să dăm șanse sociale de afirmare în viață fiecăruia. Nu este moral să ignorăm copiii cu probleme, pe cei cu comportamente mai puțin dezirabile și să ne lăudăm cu olimpici. Sunt două categorii diferite de tineri. Pe olimpici îi onorăm, îi stimulăm. Să nu uităm însă că este meritul lor, și nu al altora, pentru că muncesc foarte mult și își valorifică potențialul pe care îl au. Ceilalți au însă nevoie de ajutor special din partea societății, care se ajută astfel pe ea însăși. Cu toții avem nevoie de un mediu de viață corespunzător dezvoltării și afirmării într-o societate românească cu un înalt grad de civilizație și corectitudine, de recunoaștere a efortului valorilor. Să ne

preocupăm de aceste aspecte sociale, care, altfel, rămânând nerezolvate, își cer costul lor.

S.C.: Ce te deranjează cel mai mult în viața de zi cu zi?

I.M.: Sunt foarte multe aspecte care îmi displac. Multe sunt inerente vieții, altele sunt create de acei mulți, puțini oameni care comit diverse acte antisociale, unele dintre ele de mare pericol pentru ei și cei din jurul lor, altele le pot aduce lor beneficii, dar le cauzează pierderi celorlalți. Nu mă refer la nici unul dintre posibilele fenomene implicate în astfel de comportamente. Mă refer în schimb la ceva în care sunt implicați oameni obișnuiți, ce ține, poate, de felul de a fi al multora dintre noi, și anume manifestarea unui nivel scăzut de autocontrol și abuzarea de bunul public. În ultimă instanță, este vorba despre comportamente lipsite de bun-simț, dar și de nepăsarea și neintervenția civică ale autorităților pentru stoparea unor astfel de comportamente. Mă refer la mizeria din jurul nostru și de care suntem răspunzători cu toții. Starea neîngrijită a străzilor, maidanelor, zonelor riverane ale șoselelor și căilor ferate; nepăsarea cu care unele persoane aruncă gunoaiile în zonele publice, de la hârtii, pungii și recipiente de plastic la descărcarea de camioane întregi cu deșeurii la marginea drumurilor, la colțul blocurilor; câinii aflați în haite pe străzi și multe asemenea aspecte de care ar trebui să ne rușinăm cu toții și să acționăm pentru schimbarea de atitudine și comportament de la adulți la copii și de la administratori la cetățeni.

S.C.: Ca în orice discuție prilejuită de un moment aniversar, nu pot să evit o întrebare, în cazul nostru, deloc formală: ce planuri de cercetare și de viață ai până în 2050?

I.M.: Dacă la Centrul de Sociologie am continuat formarea profesională, la ASSP am atins maturitatea pregătirii, doctoratul în 1979, sunt coautor a patru volume (1978,

1980, 1985, 1988), autor în 1982, la ICCV și Universitatea București, deopotrivă, am valorificat cunoștințele acumulate, dar mi-am și extins ariile de specializare cu cele de calitate a vieții și politici publice în domeniul social. Am continuat să public individual, mai ales în plan didactic, și în colectiv, în planul cercetărilor sociologice. Nu am planuri ieșite din comun pentru

viitor. Noroc cu zilele de sfârșit de săptămână, când pot dispune de ceva timp în organizarea personală. Acum, o parte din acest timp îl petrec cu cel mai iubit dintre pământeni, nepotelul de doi ani. Restul timpului este „planificat” de alții.

Septimiu Chelcea

Primit la redacție: februarie 2004